

Tóth Emese Boglárka¹ – Rózsavölgyi Bálint²: A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés bűncselekményének hatályos szabályozása, különös tekintettel az orvosi műhibákra

Debreceni Jogi Műhely, 2012. évi (IX. évfolyam) 1. szám (2012. január) 59-65.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) szabályozza a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés bűncselekményét.

A Btk. 171. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy aki foglalkozása szabályainak megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A (2) bekezdés alapján a büntetés

a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást, vagy tömegszerencsétlenséget,³

b) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.⁴

A (3) bekezdés értelmében, ha az elkövető a közvetlen veszélyt szándékosan idézi elő, büntetést követ el, és az (1) bekezdés esetén három évig, a (2) bekezdés esetén - az ott tett megkülönböztetéshez képest - öt évig, két évtől nyolc évig, illetőleg öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A (4) bekezdés szerint e § alkalmazásában foglalkozási szabályok a lőfegyver használatára és kezelésére vonatkozó szabályok is.

A bűncselekmény jogi tárgya az emberi élet, testi épség és egészség. A törvényi tényállásból következik, hogy a törvényhozó az életet, testi épséget, egészséget nem sértő, de közvetlenül veszélyeztető cselekményekkel szemben is védelmet biztosít. A törvény csak a „más vagy mások” életét, testi épségét, egészségét veszélyeztető cselekményeket rendeli büntetni, az önveszélyeztetés azonban nem bűncselekmény. Amennyiben az elkövető a foglalkozási szabályszegés folytán kizárólag a saját életét, testi épségét, egészségét veszélyezteti, büntetőjogi felelősségre vonására nem kerülhet sor. Tehát itt is érvényes az általános szabály, miszerint bűncselekmény passzív alanya az elkövető nem, hanem csak más személy lehet.⁵

A bűncselekmény elkövetője csak olyan személy lehet, aki valamely foglalkozási szabály hatálya alatt áll, szabályokhoz kötött foglalkozást gyakorol. A veszélyes foglalkozásoknak, mint például az orvosi hivatásnak, szabályaik vannak, amik éppen azért írnak elő, vagy tiltanak különböző esetekben különféle magatartást, mert a tudomány vagy a gyakorlat tapasztalatai szerint egyedül így kerülhető el mások életének, testi épségének, vagy egészségének – a foglalkozás természeténél fogva eleve fennálló veszélynél nagyobb mértékű – veszélyeztetése.⁶

A részletezett törvényi tényállás vonatkozásában foglalkozás a keresetszerűen, a megélhetés biztosítása végett üzött tevékenység. Annak nincs jelentősége, hogy a tevékenység gyakorlása szakképzettséget igényel vagy sem, hatósági engedélyhez kötött vagy sem, főfoglalkozásként vagy alkalomszerűen végzett tevékenység.⁷

A bírói gyakorlat a jogi tárgy minél hatékonyabb védelme érdekében foglalkozásnak nemcsak a keresetként gyakorolt tevékenységet tekinti, hanem minden olyan tevékenységet, amely

szabályokhoz van kötve.⁸ Az ítélkezési gyakorlat a foglalkozási szabályok három nagy csoportját különbözteti meg:

- a) a munkavédelmi és balesetelhárító szabályok
- b) az építkezéssel kapcsolatos műszaki, statikai szabályok, technológiai leírások,
- c) az orvosi tevékenységgel kapcsolatos szabályok.

Ide sorolható még a lőfegyver tartására és kezelésére vonatkozó szabályozás is.

Az orvosi tevékenységgel kapcsolatos foglalkozási szabályok vonatkozásában kiemelendő, hogy a foglalkozási szabályok hatálya alatt áll az orvos az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény által meghatározott tevékenységi körben. Ezzel szemben az orvostanhallgatók és szigorló orvosok, akik képzésük érdekében orvosi tevékenységet fejtenek ki orvosnak nem tekinthetők, a foglalkozási szabályok hatálya alatt nem állnak. Tevékenységükkel kapcsolatos minden hibáért a felügyelő orvos a felelős.⁹

A Legfelsőbb Bíróság egy elvi jelentőségű döntésében kimondta, hogy az orvosi szakképzettséggel nem rendelkező személyek az orvosi hivatás szabályainak hatálya alatt nem állnak, azokat meg sem szeghetik, még akkor sem, ha látszólag orvosi tevékenységet végeznek.¹⁰ Az orvosi tevékenység körében a bírói gyakorlat általában akkor állapítja meg a műhibáért való felelősséget, azaz a foglalkozási szabályszegést, ha az orvos a tevékenységet nem szabályszerűen (lege artis) végezte, míg ha az orvosi szakmai előírások megtartása mellett áll be a szövérdmény, ez olyan kockázatnak minősül, amely a magatartás jogellenességének hiányában kizárja a büntetőjogi felelősség megállapítását.¹¹

Az ítélkezési gyakorlat egységes abban is, hogy az orvosi diagnózisban való tévedés önmagában nem tekinthető olyan foglalkozási szabálysértésnek, amely alapul szolgálhat a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés megállapításához. Ha azonban a tévedést az orvostól elvárható gondosság kifejtésének hiánya okozza és ezzel összefüggésben következett be a baleset: a bűncselekmény megállapítható.¹²

A bűncselekmény elkövetési magatartása a foglalkozási szabály akár szándékos, akár gondatlan megszegése. A bűncselekmény megállapításához minden olyan magatartás alkalmas lehet, amely ellentétben áll az elkövető foglalkozásának szabályaival. Ez a magatartás lehet aktív, de nem zárható ki a mulasztással történő elkövetés sem, amikor az elkövetőnek a foglalkozási szabályok szerint kötelessége lenne a veszélyhelyzet elhárítása, megszüntetése, enyhítése, de mulasztásával ennek nem tesz eleget. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés bűncselekménye kapcsán a terhelt büntetőjogi felelőssége csak az általa folytatott tevékenységre vonatkozó szabályok megsértése esetén merülhet fel.¹³

A foglalkozási szabályokat, azok tartalmát, jogi normák, rendeletek, utasítások, vagy a szakma általánosságban elfogadott előírásai, íratlan szokásszerű szabályai határozzák meg. A Btk. 171. §-ának alkalmazásában kizárólag az élet, testi épség, egészség védelmére irányuló foglalkozási szabályoknak van jelentősége, vagyis olyan foglalkozási szabályoknak, amelyeknek megszegése veszélyt jelent a bűncselekmény jogi tárgyára. Egyéb foglalkozási szabályok megszegése más jogágak szabályaiba ütközhet, és egyéb (polgári jogi vagy fegyelmi) felelősséget alapozhat meg.

Az orvosi foglalkozás szabályainak többségét részleteiben jogszabályok nem rendezik, tételesen nem határozzák meg. Így annak megítélése, hogy egy adott tevékenységi körben a konkrét esetben milyen magatartási formát követelnek meg a foglalkozási szabályok, vagy a szakma elfogadott szokásai, olyan különleges szakértelmet igénylő ténykérdés, amelynek meghatározása szakértői feladat.¹⁴

Az ítélezési gyakorlat a foglalkozási szabály megszegésének tekinti például az orvos részéről a kötelező gondosság hiányában végzett vizsgálat folytán a téves diagnózis megállapítását.¹⁵

Egységes a bírói gyakorlat abban, hogy az orvosi műhibáért való felelősség csak akkor állapítható meg, ha az orvos a tevékenységét nem szabályszerűen végezte. A „diagnosztikus tévedés” esetén csak akkor állapítható meg az orvos büntetőjogi felelőssége, ha a tévedés egyben foglalkozási szabályszegésnek is tekintendő, mert sérti az orvosi tevékenységre irányadó objektív gondossági kötelezettséget.¹⁶

Az orvosnak egyébként akkor is kötelessége a beteg kórházba utalása iránt intézkedni, ha az ellen a sértett vagy hozzátartozója tiltakozik. Nem valósítja meg a foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetést az az orvos, aki „formális” szabályszegéseivel nem veszélyeztette közvetlenül a beteg életét, testi épségét vagy egészségét, illetve a közvetlen veszély nem a foglalkozási szabály megszegése folytán következett be.¹⁷

A bűncselekménnyel kapcsolatban különös figyelmet érdemel a végszükség, mint büntethetőséget kizáró ok. Végszükség esetén (Btk. 30. §) az orvos a beteg megmentése érdekében olyan gyógymódot vagy eszközt is alkalmazhat, amely egyébként tiltott, illetőleg ilyen esetben a beteg beleegyezése nélkül is elvégezheti a szükséges beavatkozást, ha az kisebb sérelmet okoz, mint amelynek az elhárítása ezt szükségessé tette. Nem zárja ki viszont az elkövető büntethetőségét a foglalkozási szabályszegésre vonatkozó utasítás vagy parancs teljesítése, ugyanis annak teljesítését meg kell tagadni, ha az elkövető tudja, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követne el.¹⁸

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés eredménye más vagy mások életének, testi épségének vagy egészségének közvetlen veszélyeztetése, illetőleg testi sértés okozása. A szankcionált cselekmény konkrét veszélyeztetési, a jogalkotó a veszélyhelyzet tényállási elemmé teszi. A bűncselekmény csak akkor állapítható meg, ha az elkövető által megvalósított foglalkozási szabályszegés következtében – személyre vagy személyekre vonatkozó – közvetlen és konkrét veszélyhelyzet jön létre. A bűncselekmény eredménye lehet a veszélyhelyzeten túlmenően a testi sérülés létrejötte is.

A bűncselekmény megállapításának lényeges feltétele, hogy a foglalkozási szabályszegés és a konkrét veszélyhelyzet kialakulása, illetőleg a testi sérülés bekövetkezése között okozati összefüggés álljon fenn. A büntetőjogi felelősség megállapításához tehát önmagában nem elegendő a szabályszegő magatartás, de nem elegendő az sem, ha emellett más vagy mások élete, testi épsége vagy egészsége veszélybe kerül, esetleg megsérül. Csak akkor állapítható meg a bűncselekmény, ha ennek a veszélynek az oka éppen a szabályszegő magatartás volt, azaz: a veszély vagy sérelem nem következett volna be, ha az elkövető a foglalkozás szabályainak megfelelő magatartást tanúsított volna.¹⁹

Miután a bűncselekmény eredmény-bűncselekmény, nem kizárt a megállapítása akkor sem, ha az eredmény a szabályszegés után, de azzal okozati összefüggésben hosszabb idő elteltével következik be.²⁰

A bűncselekmény alanya tettesi minőségben csak olyan személy lehet, aki foglalkozási szabályok hatálya alatt tevékenykedik, az alanyi kör tehát speciális. A társtettség megállapítása gondatlan veszélyeztetés esetén kizárt, az együttes magatartással közvetlen veszélyhelyzetet előidéző elkövetők önálló tettesként vonhatók felelősségre. Szándékos

elkövetés esetén a társtettesség megállapításának is helye lehet, de ennek feltétele, hogy valamennyi elkövető ugyanazon foglalkozási szabály hatálya alatt álljon. Ennek hiányában a közvetlen veszélyhelyzet szándékos előidézésében közreműködő extraneus legfeljebb felbujtó vagy bűnségéd lehet.²¹

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetésnek – mint gondatlan bűncselekménynek – nincs kísérleti alakzata. A szándékos veszélyeztetés esetében pedig azért kizárt a kísérlet megállapítása, mivel, ha a bűncselekmény eredménye – a közvetlen veszélyhelyzet – nem jön létre, a cselekmény legfeljebb szabálysértésként minősül.

A bűncselekmény alapesete gondatlan alakzatú. Megállapítására akkor kerülhet sor, ha a foglalkozási szabályszegés más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból veszélyezteti közvetlenül, illetőleg a testi sérülés okozása gondatlanságra vezethető vissza.

A foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétsége akkor állapítható meg, ha az elkövető által megvalósított foglalkozási szabályszegés következtében - személyre vagy személyekre vonatkozó - közvetlen és konkrét veszélyhelyzet jön létre.²²

A körzeti gyermekorvos megvalósítja a foglalkozás körében elkövetett, halált okozó gondatlan veszélyeztetés vétségét, ha észleli ugyan a gyermekek rendkívül rossz szociális helyzetét és ebből kifolyóan a táplálás hiányára visszavezethető teljesen leromlott fizikai állapotát, de az azonnali kórházi beutalásuk iránt nem intézkedik, és e mulasztása folytán az egyik gyermek meghal, a másik pedig életveszélyes állapotba kerül.²³

Nem valósítja meg a foglalkozás körében elkövetett halált okozó gondatlan veszélyeztetés vétségét az az orvos, aki „formális” szabályszegéseivel nem veszélyeztette közvetlenül a beteg életét, testi épségét vagy egészségét, illetve a közvetlen veszély nem a foglalkozási szabályszegése folytán következett be.²⁴

A foglalkozási szabályszegés lehet szándékos és lehet gondatlan, de a veszélyhelyzet létrehozására vagy a testi sérülés okozására az elkövetőnek kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Gondatlanságból idézi elő a közvetlen veszélyt, illetőleg a testi sértést, aki előre látja, hogy foglalkozási szabályszegésének következményeként más vagy mások élete, testi épsége vagy egészsége közvetlen veszélybe kerülhet, de könnyelműen bízik ennek elmaradásában (luxuria), vagy pedig a közvetlen veszély, illetőleg a sérülés bekövetkezését nem látja előre, holott ez tőle elvárható volna (negligencia).

A bűncselekmény szándékos elkövetésének megállapítására akkor kerülhet sor, ha egyrészt maga a foglalkozási szabályszegés szándékos, másrészt magának a veszélyhelyzetnek a létrehozása is szándékos, vagyis gondatlan szabályszegés esetében kizárt a szándékos veszélyeztetés megállapítása.

Az elkövető szándéka kizárólag a veszélyhelyzet előidézésére terjedhet ki (limitált veszélyeztetési szándék), ugyanis amennyiben szándéka a veszélyhelyzet előidézésén túlmenően az eredményre - testi sérülés, halál bekövetkezésére - is kiterjed, nem foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés, hanem - az eredménytől függően - testi sértés vagy emberölés valósul meg. A testi sértés és a foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetésnek az elhatárolása szempontjából annak van jelentősége, hogy az elkövető szándéka a sértett testi épségének a sérelmére vagy csupán a veszélyhelyzet szándékos előidézésére irányult-e és a ténylegesen bekövetkezett eredmény tekintetében fennálló bűnösség a szándékosságnak vagy a gondatlanságnak az ismérveit tükrözi-e.²⁵

A foglalkozási szabályt akkor szegi meg bűnösen az elkövető, ha:

- Felismeri, hogy foglalkozásának szabályai meghatározott magatartásra kötelezik, mégsem így, hanem egyáltalán nem, illetve az előírástól eltérő módon cselekszik;
- Ismeri az adott foglalkozási szabályt, de a tőle elvárható figyelem, körültekintés elmulasztása folytán nem ismeri fel, hogy az adott helyzetben ez milyen magatartásra kötelezi;
- A tőle elvárható figyelem, körültekintés elmulasztása folytán az adott helyzetben irányadó foglalkozási szabályt nem ismeri.

Az első esetben a szabályszegés szándékos, a másik két esetben gondatlan.²⁶

A Btk. 171. § (2) bekezdése szabályozza a bűncselekmény minősített eseteit. A gondatlan, illetőleg szándékos veszélyeztetés minősített körülményei azonosak, eltérések csupán a büntetési tételeknél tapasztalhatók.

A minősített eset megállapításának feltétele, hogy a súlyosabb eredmény tekintetében is fennálljon az okozati összefüggés. Nem beszélhetünk fennálló okozati kapcsolatról abban az esetben, ha a súlyosabb eredmény bekövetkezése nem a foglalkozási szabályszegés következménye, illetve, ha a súlyosabb eredmény a foglalkozási szabályszegés nélkül is elháríthatatlanul bekövetkezett volna. Amennyiben az elkövető a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést mulasztással valósítja meg, a súlyosabb eredményért való büntetőjogi felelőssége csak akkor állapítható meg, ha a mulasztás és a súlyosabb eredmény között az okozati kapcsolat fennáll és a súlyosabb eredmény objektíve elhárítható legyen.²⁷

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés elhatárolása a testi sértéstől:

A limitált veszélyeztetési szándékkal megvalósított bűncselekmény a veszélyhelyzetre kiterjedő szándékkal követhető el, az elkövető szándéka nem terjedhet ki sértő típusú eredmény okozására. Amennyiben tudata a sérelem bekövetkezését is átfogja, testi sértés bűncselekmény megállapításának van helye.²⁸

A testi sértésnek és a foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetésnek az elhatárolása szempontjából annak van jelentősége, hogy az elkövető szándéka a sértett testi épségének a sérelmére vagy csupán a veszélyhelyzet szándékos előidézésére irányult-e, és a ténylegesen bekövetkezett eredmény tekintetében fennálló bűnösség a szándékosságnak vagy a gondatlanságnak az ismérveit tükrözi-e.²⁹

Az élet és testi épség elleni szándékos bűncselekmények, valamint a testi sérüléssel járó vagy halált eredményező, foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés az elkövető szándékának a vizsgálata alapján határolható el.³⁰

Figyelemmel kell lennünk egyéb jogellenességet kizáró okokra is.

A hivatásbeli jogok és kötelezettségek gyakorlásának jellegzetes példája az egyes emberek jogait érintő orvosi beavatkozás jogszerűségének kérdése. Valójában, a jogellenességet az zárja ki, hogy amennyiben az orvosi beavatkozás a rá vonatkozó írott és íratlan szabályok szerint történik, az orvos hivatásbeli kötelességét teljesíti.³¹

A sértett beleegyezésének az akaratnyilatkozat értendő (lehet kifejezett vagy hallgatóságos), ami a külvilágban, mint akaratnyilatkozat jelenik meg. A hatályosság további feltétele, hogy a

sértett megfelelő ítélőképességgel rendelkezzen, a beleegyezés önkéntes és komoly legyen, s hogy a sértett még az elkövetés előtt vagy alatt adja meg. A sértett beleegyezése csak bizonyos korlátok között zárja ki a cselekmény jogellenességét. Nincs büntethetőséget kizáró jelentősége a sértett beleegyezésének az olyan bűncselekményeknél, amelyeket éppen az ilyen alapon történt elkövetés jellemez (pl.: megrontás). A beleegyezés érvénytelensége továbbá következhet a törvény egyes rendelkezéseinek kifejezett előírásából, avagy a törvényi szabály jellegéből is. Egyebekben a jogellenességet akkor zárhatja ki, ha a sértettet megilleti a rendelkezési jog és a beleegyezés nem irányult társadalmilag káros célra.³²

A sértett beleegyezése akkor sem zárja ki az emberölés jogellenességét, ha a tudomány adott fejlettségi színvonala szerint gyógyíthatatlan beteg a rendkívüli szenvedése miatt kéri az orvost a halálba segítésére (eutanázia).

Nincs szükség a beteg beleegyezésére, ha az adott beavatkozás vagy intézkedés elmaradása mások egészségét vagy testi épségét súlyosan veszélyezteti, továbbá ha a beteg közvetlen életveszélyben van.³³

Az indokolt kockázat kérdése: Rizikóhelyzetnek az a szituáció nevezhető, amelyben valamely bűncselekményi tényállásban rögzített eredmény bekövetkezésének is fennáll a lehetősége, de valamely társadalmilag előnyös cél elérésének is megvan a reális esélye. A kockázat indokolt voltát az elkövetéskor fennforgó feltételek alapján az elérhető előny és a számba veendő hátrány nagyságának, valamint azok bekövetkezési esélyének az egybevetése útján kell megítélni azzal, hogy a még vállalható kockázat az élet különböző területein különbözően alakul.³⁴

¹ Bírósági titkár, Hajdú-Bihar Megyei Bíróság

² Bírósági titkár, Debreceni Ítéletábrla

³ Tömegszerencsétlenség akkor állapítható meg, ha az elkövető magatartása következtében egy személy súlyos sérülést, s legalább további kilenc ember legalább könnyű sérülést szenved. CD-Complex, KJK-Kerszöv, Budapest

⁴ Kettőnél több ember halála akkor valósul meg, ha az elkövető magatartása következtében legalább három személy az életét veszti. CD-Complex, KJK-Kerszöv, Budapest

Halálos tömegszerencsétlenség megállapítására pedig akkor kerülhet sor, ha a baleset következtében legalább egy ember meghal és további legalább kilenc személy megsérül. CD-Complex, KJK-Kerszöv, Budapest

⁵ Fehér-Horváth-Lévay: Magyar Büntetőjog Különös rész I., Bíbor kiadó, Miskolc, 2001. 132. oldal

⁶ Sótónyi Péter: Igazságügyi orvostan, Semmelweis kiadó, Budapest, 2001. 22. oldal

⁷ CD-Complex, KJK-Kerszöv, Budapest

⁸ Erdős-Horváth-Tóth: Magyar Büntetőjog Különös rész, Osiris kiadó, Budapest, 2002. 98. oldal

⁹ Fehér-Horváth-Lévay: Magyar Büntetőjog Különös rész I., Bíbor kiadó, Miskolc, 2001. 134. oldal

¹⁰ Erdős-Horváth-Tóth: Magyar Büntetőjog Különös rész, Osiris kiadó, Budapest, 2002. 100. oldal

¹¹ CD-Complex, KJK-Kerszöv, Budapest

¹² Fehér-Horváth-Lévay: Magyar Büntetőjog Különös rész I., Bíbor kiadó, Miskolc, 2001. 134. oldal

¹³ EBH 2010. 2117.

¹⁴ EBH 2007. 1586.

¹⁵ BH 1970. 6362.

¹⁶ BH 1996. 182.

¹⁷ BH 1996. 182.

¹⁸ Belovics-Molnár-Sinku: Büntetőjog Különös rész, hvgorac Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2002. 71. oldal

¹⁹ Fehér-Horváth-Lévay: Magyar Büntetőjog Különös rész I., Bíbor kiadó, Miskolc, 2001. 138. oldal

²⁰ BH 1988. 386

²¹ Fehér-Horváth-Lévay: Magyar Büntetőjog Különös rész I., Bíbor kiadó, Miskolc, 2001. 136. oldal

²² BH 1996. 72.

²³ BH 2002. 129.

²⁴ BH 1996. 182.

²⁵ BH 1995. 680

²⁶ Fehér-Horváth-Lévay: Magyar Büntetőjog Különös rész I., Bíbor kiadó, Miskolc, 2001. 137. oldal

²⁷ Blaskó Béla: Büntetőjog Különös rész, Rejtjel kiadó, Budapest, 2004., 47. oldal

²⁸ Blaskó Béla: Büntetőjog Különös rész, Rejtjel kiadó, Budapest, 2004., 48. oldal

²⁹ BH 1995. 688.

³⁰ BH 1993. 475.

³¹ Fehér-Horváth-Lévay: Magyar Büntetőjog Különös rész I., Bíbor kiadó, Miskolc, 2001. 200. oldal

³² Fehér-Horváth-Lévay: Magyar Büntetőjog Különös rész I., Bíbor kiadó, Miskolc, 2001. 200. oldal

³³ Fehér-Horváth-Lévay: Magyar Büntetőjog Különös rész I., Bíbor kiadó, Miskolc, 2001. 202. oldal

³⁴ Fehér-Horváth-Lévay: Magyar Büntetőjog Különös rész I., Bíbor kiadó, Miskolc, 2001. 205. oldal